

CORRONS, Fabrice / FRAYSSINHES RIBES, Sandrine (coords.) (2010): *Lire Carme Riera. À propos de «La meitat de l'ànima» / Llegir Carme Riera. A propòsit de «La meitat de l'ànima»*. Péronnas: Éditions de la Tour Gile, 350 p. (Collection Catalane, 15).

Christian Camps, professor emèrit de la Universitat Paul Valéry de Montpellier va crear el 2002 la «Collection Catalane» de les Éditions de la Tour de Gile a Péronnas, una petita població a prop de Lió. És una col·lecció d'elaboració pràcticament artesanal i de presentació molt senzilla, però que al llarg d'aquests deu anys ha publicat llibres realment significatius, que van des de reculls de poesia de Josep Sebastià Pons (núm. 1), Marià Villangómez (núm. 3), Josep Maria Llompart (núm. 4) o Gumersind Gomila (núm. 10), fins a estudis sobre *El teatre de Josep Maria Benet i Jornet* (núm. 8), *La poesia de Miquel Martí i Pol* (núm. 9) o *La narrativa de Maria Barbal* (núm. 11), entre d'altres. Malauradament, són també uns llibres amb molt poca distribució i que, per tant, difícilment trobarem a les llibreries (ni tan sols a les més especialitzades). És una llàstima i caldria, certament, que els promotors de l'editorial fessin un esforç per aconseguir una millor difusió dels seus productes.

El número 15 de la col·lecció està dedicat a la narrativa de Carme Riera i, més concretament, a la seva novel·la *La meitat de l'ànima* (2004), premi Sant Jordi del 2003. S'ha editat a cura de Fabrice Corrons i Sandrine Frayssinhes Ribes —dos joves professors de les universitats de Lió i de Montpellier, respectivament—, compta amb la participació d'una quinzena de col·laboradors i recull treballs en català, en francès i en castellà. La veritat és que, en els darrers temps, l'obra de Carme Riera ha merescut una atenció molt notable en àmbits diversos i especialment pel que fa a la catalanística internacional. A l'entorn de la seva obra s'han fet diverses jornades i s'han publicat molts treballs. Pensem, per exemple, en la trobada internacional d'especialistes en l'obra de Carme Riera que es va fer el 7 i 8 de novembre de 2000 a Barcelona. En podem llegir la crònica al volum xxiv (2002) d'*Estudis Romànics* (p. 394). O en el volum *Els subjectes de l'alteritat. Estudis sobre la narrativa de Carme Riera* (2011), a cura de Pilar Arnau i Luisa Cotoner, amb una desena de participants d'orígens geogràfics ben diversos i que és, de fet, el resultat del Congrés Internacional «Carme Riera i la seva obra», celebrat els dies 9, 10 i 11 de desembre de 2010 a Palma de Mallorca. Tenim també l'apartat que li dedica Barbara Luczak en la seva monografia *Espacio y memoria. Barcelona en la novela catalana contemporánea (Rodoreda, Bonet, Moix, Riera, Barbal)* publicada el 2011, a Poznan. O, encara més, la *Conference in Honor of Carme Riera* celebrada els dies 19 i 20 de març de 2010 a The Catholic University of America de Washington, amb participació d'un bon nombre de ponents.

El llibre que ens ocupa neix amb una finalitat molt específica, la qual pràcticament pot ser considerada un pretext: La novel·la *La meitat de l'ànima* de Carme Riera va ser inclosa en el programa de la prova oral opcional del «Concours de l'Agrégation externe d'espagnol» per a l'any 2011. La recopilació d'estudis, doncs, podia servir com a documentació bibliogràfica per a la preparació de la prova. Una lectura ràpida del volum permet adonar-se, però, que la proposta sobrepassa amb escreix aquest pretext inicial. En realitat esdevé una recopilació acadèmica perfectament comparable a la que ens podria oferir una jornada d'estudi o un simposi. Marie-Claire Zimmermann exposa en el pròleg («L'art majeur de Carme Riera», 7-14) l'objectiu del volum, tot i que en realitat el que fa també és apuntar ja les línies mestres de la lectura de l'obra que després anirem veient en moltes de les col·laboracions posteriors. Segons la prologuista —val la pena remarcar-ho— el volum posa de manifest també «la vitalitat des études catalanes en ce début du xxième siècle.» (p. 14).

El llibre està dividit en tres parts, tot i que la delimitació no queda gaire justificada. De fet, hi ha molts col·laboradors que tracten temes molt semblants i costa justificar per què el seu treball ha estat inclòs en un apartat o en un altre. També és veritat que la primera de les tres és la més ben delimitada: «Carme Riera: qui és i per què escriu?» Hi van a parar cinc treballs més aviat de contextualització o visions generals de l'autora. Fabrice Corrons presenta la biografia a partir, en bona mesura, d'un estudi crític dels diferents retrats biogràfics que se n'han publicat o dels textos en què la mateixa autora remet a aquests temes («Carme parle de Riera. Proposition pour une biographie plurielle et fragmentaire de l'auteure de *La meitat de l'ànima*», p. 17-42). Ja ens avisa que la seva és una manera, en el fons, de «construir» una bio-

grafia, una de les feines que, de fet, fan els novel·listes. La frase final del seu estudi és, en aquet sentit ben suggerent: «Toute littérature scientifique est littérature... et toute écriture de la vie —soit toute biographie— décrit finalement l'existence autonome de l'écriture. Comme on dit en catalan: «qui avisa no és traïdor»» (p. 42). Doncs... ben avisats que anem per a encarrar la resta del volum. A continuació Stewart King, en una contextualització més divulgativa que no pas original, s'ocupa de situar Riera en el panorama de la narrativa del seu temps (El «otro» boom literario: Carme Riera y la narrativa catalana contemporánea, 1970-2007», p. 43-63). Françoise Jouanna tracta temes més lingüístics en un treball sobre la significació de l'ús del dialectalisme en l'obra de Riera i especialment a *Dins el darrer blau* («Identité et parole de Majorque dans l'oeuvre de Carme Riera: l'exemple de *Dins el darrer blau*», p. 65-81). L'objectiu seria lligar l'opció lingüística —i l'ús de llengües diferents dins del text— amb temes d'identitat, ben afins als interessos literaris de l'autora. Les conclusions, però, potser són un pèl excessives. O potser simplificadores: «le roman de Carme Riera est un roman européen qui dessine un jeu de miroir subtil, entre l'ici et l'ailleurs, le même et l'autre, évitant ainsi de s'enfermer dans la codification autochtone de l'espace social. C'est un roman européen par sa conception du pluralisme linguistique» (p. 81).

Beatriz Calvo s'introdueix en els confins de la ginocrítica, després d'una llarga contextualització preliminar, més aviat innecessària, sobre el concepte de crítica feminista («Carme Riera y la escritura de mujer», p. 83-104). Una vegada acabada la introducció «estudiaremos —diu l'autora— la toma de posición de Carme Riera frente a la escritura de mujer y el reflejo de este compromiso en su obra» (p. 83). La veritat és que quan al final arribem a l'anàlisi estricta d'aquells aspectes estilístics i textuais que haurien d'il·lustrar tota la teoria i la contextualització, la cosa queda reduïda a una lleugera incursió molt poc substancial. La cinquena col·laboració d'aquesta part del llibre és una entrevista a l'escriptora a cura de Carles Cortés («Carme Riera i l'obsessió de la memòria. Entrevista a Carme Riera», p. 105-114). És un document interessant, però també curiós perquè en molts casos l'enunciat de les preguntes és més extens que no pas la durada de les respostes. I no pas per culpa de l'entrevistador, és clar. Tot i així, hi ha respostes interessants especialment a propòsit de *La meitat de l'ànima*: alguna anècdota suggestiva o el fet de reconèixer que la memòria és un dels seus temes obsessius. Les més interessants les tenim en la confessió de la importància de la primera pàgina quan l'entrevistador li pregunta per l'escena preferida («El començament, sens dubte. Em va costar molt. Volia que fos impactant; és molt difícil fer una primera plana. En el meu cas va quedar molt cinematogràfica. Per això és la meua favorita», p. 112) i en l'explicitació dels objectius («em sembla que tenia clar que volia arribar a fer un recorregut històric fins a la Guerra Civil i aquesta història em servia», p. 113).

La segona part es titula «La quête identitaire dans *La meitat de l'ànima*». En teoria hauria de ser el gruix del volum, si més no pel que fa a l'anàlisi de la novel·la escollida. Hi ha pocs articles, però, que puguin acabar essent considerats de referència per a l'estudi de l'obra. L'únic amb aquestes virtuts seria el darrer: el de Carme Gregori Soldevila («Pacte metaficcional i identitat literària, una proposta per al lector model a *La meitat de l'ànima*», p. 181-200). S'inicia ja amb una frase ben suggerent: «*La meitat de l'ànima* es pot entendre com una culminació perfecta de la trajectòria novel·lística precedent de Carme Riera i, alhora, com la versió més extrema i despullada, escrita fins al present, dels temes distintius de l'autora» (p. 181). I els objectius també són ben clars: «el propòsit d'aquestes pàgines se centrarà en l'anàlisi d'aquells elements que, a l'interior de la diègesi, giren l'atenció cap a la mateixa condició literària de la novel·la i cap als mecanismes de construcció que li són propis» (p. 182). Aquesta és, de ben segur, la perspectiva més interessant per a una bona anàlisi d'una novel·la que abans que res (abans, per tant, de feminitats, identitats, memòries i psicodrames) és un joc de construcció de ficció a través d'uns mecanismes estrictament narratius. Carme Gregori s'endinsa en alguns d'aquests mecanismes a partir de l'anàlisi intrínseca del text —cosa que sempre és d'agrair— i fa un comentari de l'obra «en clau metaficcional» (p. 200) per veure com la mateixa novel·la va generant el seu propi procés d'elaboració. Modestament Gregori avisa que aquesta no és l'única lectura possible. No seria estrany que fos aquesta última, precisament, l'única consideració realment discutible de la seva anàlisi.

Juntament amb aquest estudi de referència, la segona part del llibre n'inclou d'altres: «La seducció de la madre en *La meitat de l'ànima*» (p. 117-133) de María Pilar Rodríguez, que intenta una lectura psi-

coanalítica a partir de la idea d'absència, la qual, curiosíssimament, arriba fins a les entranyes de la ment... del lector! («sentimos la frustración —diu— de no recibir un cierre satisfactorio», p. 131); «*La meitat de l'ànima* o la invenció del Nom del Pare» (p. 135-143) de Neus Carbonell, ara des de les teories psicològiques de Lacan; «Espai i identitat en *La meitat de l'ànima*» (p. 145-157) de M. Àngels Francés, que se centra en l'anàlisi de dos espais que són vistos com a crucials per a la recerca de la identitat (l'estació de Portbou i la casa pairal de Fornalutx); «La memòria de l'ànima» (p. 159-170) d'Anna Esteve, amb més disquisicions sobre identitat, memòria i literatura; i «L'ús del mirall a *La meitat de l'ànima* i altres narracions» (p. 171-180) d'Antònia Ramon Villalonga, a propòsit de la recurrència d'aquest objecte en les obres anteriors de l'autora i especialment en la que ens ocupa, amb les diverses funcions que se li atorga (erotisme, fixació del temps, descobriment de secrets o transmissió de missatges).

La tercera part del llibre es titula «Pour une lecture complice» i se suposa que hauria d'aportar visió diferents a les de l'apartat anterior. Hi ha algunes col·laboracions que sí que aporten nous angles de lectura. És el cas de «*La meitat de l'ànima: jeux et enjeux*» (p. 213-248) de Jennifer Houdiard en col·laboració amb Anne Charlon, un extens estudi que, en primer lloc, tracta sobre els elements de la novel·la que es poden relacionar amb els tòpics del gènere policíac. És una anàlisi molt detallada, certament, però en el fons lateral, en la qual el lector (de la novel·la, que no pas de l'article) acaba esdevenint participant del joc. En la segona part (ara sense la col·laboració de Charlon) s'entra —no tan en detall— en un altre joc, sobre el qual ja s'ha parlat en molts dels altres treballs: el que es produeix a l'entorn del jo. Entre una cosa i l'altre arribem, segons l'autora, a «le sens définitif d'un texte qui n'est finalement que littérature» (p. 248). Pel que fa als nous angles de lectura, tenim també el capítol de Luisa Cotoner Cerdó («De l'humor al sarcasme: aproximació a l'ús de la ironia en l'obra de Carme Riera», p. 203-211). Hi analitza, de forma molt correcta i acadèmica, dos tipus d'ironia: la figura del llenguatge consistent a dir el contrari d'allò que volem dir i la de l'esdeveniment contrari al que era d'esperar. I ho fa a partir de la lectura tant de *La meitat de l'ànima* com d'obres anteriors. Una de les conclusions —poc literària, potser— és que la ironia «sempre ens aboca a una reflexió cívica, política o moral» (p. 211). Per la seva banda, Meri Torras remet al típic element corporal de la lectura feminista («El cos convocat al paper. L'alteritat com a matèria i motor d'escriptura a *La meitat de l'ànima* i a *La reine du silence*», p. 285-299) i, des d'aquesta perspectiva, interpreta la novel·la com una carta amorosa en la qual el lector apareix com a «cos convocat». En el fons, el que fa Meri Torras és vincular els elements recurrents que la crítica destaca de la novel·la amb un patró teòric relacionat amb el concepte de cos i textualitat. Al final acaba fent una comparació —potser un pèl sobreafegida— amb Marie Nimier, una escriptora que, segons Torras, es planteja temes similars.

Els altres dos capítols d'aquesta tercera secció, recorden molt els plantejaments, mètodes i interpretacions que ja hem vist en col·laboracions anteriors. Maria Dasca hi parla de «Comprendre l'ànima, un problema literari» (p. 249-263). És torna a endinsar —com Carme Gregori— en la lectura metaficcional, amb idees interessants però que a aquestes alçades de llibre al lector li semblen ja un xic complementàries o repetitives (i no pas per culpa de l'autora, és clar). Tornem al tema de la recerca identitària que té per objecte i subjecte la mateixa ficció, una «ficció autoreflexiva» (p. 262), que és la que fa que la meitat de l'ànima resti incomprendible. Arribem així a allò de Walter Benjamin (repetidament citat en el llibre perquè, de fet, és un dels referents que apareixen en el text de Riera) quan afirma que «la lectura no és un acte purament estètic, sinó part d'un procés a través del qual es crea i se sosté la creació» (p. 263). La col·laboració que falta ressenyar és la de Sandrine Frayssinhes Ribes, la coeditora del volum («Empreintes d'une écriture féminine dans *La meitat de l'ànima*», p. 265-284). Som ara davant d'un nou toc de ginocrítica amb un context al darrere que, curiosament, aquest cop remet a la literatura espanyola més que no pas a la catalana.

El volum es tanca amb un extens repertori bibliogràfic preparat pels dos editors, que inclou també les traduccions («Cartografiar l'arxipèlag rierià: per a una bibliografia necessàriament incompleta de l'obra de Carme Riera», p. 307-347) i amb un text inèdit de l'escriptora homenatjada: «Mitja dotzena de proses per acompanyar i agrair als autors i autores d'aquest volum» (p. 301-306). Són subtils reflexions de diari, entre les quals llegim: «Vàrem inventar la literatura per escriure sobre allò que hem perdut...» (p. 303). Doncs... potser és que ens vam inventar els estudis literaris per intentar entendre-ho. En qualsevol cas,

aquest recull de treballs del volum 15 de la «Collecció Catalana» de les Éditions de la Tour Gile constitueixen —tot i ser desigual i un pèl prolix— una bona aproximació per al coneixement de la figura de Carme Riera i per a la lectura d'una de les seves novel·les més interessants.

Jaume AULET
Universitat Autònoma de Barcelona

CURELL AGUILÀ, Clara (2009): *Diccionario de galicismos del español peninsular contemporáneo*. Strasbourg: Éditions de Linguistique et Philologie, 542 p. (Bibliothèque de Linguistique Romane, 5).

1. INTRODUCCIÓN

El lector de esta reseña debe saber desde el principio que su autor no solo no censura, sino que bendice la entrada de extranjerismos o xenismos al español. En efecto, creemos que las lenguas naturales, como las sociedades humanas que las esculpen, son el resultado histórico de un proceso mestizo y enriquecedor, de una contemporizadora y autorregulada aduana. En mayor medida en unos planos que en otros (el léxico es el que acusa más los vaivenes emisores y receptores de las influencias interidiomáticas), los sistemas lingüísticos tratan de afirmar su personalidad, y, cuando es el caso, metabolizan sin trauma alguno toda suerte de elementos venidos de fuera, propiciados por circunstancias siempre extralingüísticas. Tan connatural es este proceso a las lenguas, que casi podemos afirmar que la adopción de un préstamo y su naturalización son operaciones simultáneas. Si tales incorporaciones han adoptado o no (en la pronunciación, en la escritura, etc.) el aspecto de las unidades genuinas, es ésta una cuestión que afecta más a su oficialización que a otra cosa.

Pero vayamos a nuestro propósito. Hacer la reseña de un diccionario consiste sobre todo en explicar su estructura (su planta), aquilatar sus potencialidades informativas y evaluar en qué medida los objetivos perseguidos por el autor se han alcanzado con satisfacción. Pongámonos a ello.

Los metalexicógrafos (los teóricos de la lexicografía) acostumbran a afirmar que todo diccionario que se precie, esto es, que no sea fruto del diletantismo inconsciente y atrevido, debe responder a dos requisitos:

1) Poseer un plan de información (cobertura espacial y temporal de la obra, perfil del destinatario, criterio para determinar y seleccionar el corpus, etc.).

y 2) Poseer un código de información (tipografía, abreviaturas, símbolos, orden de las informaciones, etc.).

Por las consideraciones que haremos en las páginas siguientes, es claro que el diccionario cuya reseña vamos a realizar reúne cabalmente ambas condiciones.

El propósito de la autora de circunscribirse a España (en lo espacial) y al siglo xx (en lo temporal) responde lógicamente a una razón de abarcabilidad y de factibilidad de su proyecto. («Está bien que los diccionarios lleguen algún día a la letra Z», pondera en este sentido André Thibault en el insuperable prólogo de la obra, modelo de concisión). Son demasiados los ejemplos lexicográficos que demuestran que el exceso de ambición en la cobertura de un diccionario desemboca en un resultado científicamente insatisfactorio, cuando no en la inconclusión. Sería fácil citar la nómina de planes lexicográficos frustrados por un desmedido afán de cobertura lingüística. De ahí que algunos otros proyectos lexicográficos hayan sido planteados con la necesaria dosis de realismo. Es el caso, por ejemplo, del llamado «Proyecto de Augsburg» (promovido por G. Haensch y R. Werner), que patrocina la realización de diccionarios de americanismos por países, para en una etapa subsiguiente elaborar un gran diccionario general de americanismos.